

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 29.04.2025 р.)

10. Рада Європи підтримує підготовку Концепції доступу до освіти молоді з тимчасово окупованих територій URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-council-of-europe-supports-the-activities-of-the-working-group-on-the-preparation-of-the-concept-of-access-to-education-for-young-people-from-the-temporarily-occupied-territories> (дата звернення 28.04.2025 р.)

11. Татаренко Г.В., Татаренко І.В. Правова просвіта населення як елемент правової культури суспільства. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 1 (37), 2019. С.87-94. (дата звернення 28.04.2025 р.)

12. Арсентьева О. С., Татаренко Г. В., Степанова Г. А. Взаємодія організацій громадянського суспільства з юридичними клініками (на прикладі Юридичної клініки PRO BONO CHU ім. В. Даля). *Правова позиція*. № 4 (33), 2021. С.11-16. (дата звернення 28.04.2025 р.).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-29>

ПРИНЦИП ЛЮДЯНОСТІ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ

Тертишник Володимир Митрофанович

доктор юридичних наук, професор,

професор,

Університету митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

Реалізація стратегії розбудови суверенної, незалежної, соціальної, демократичної, правової держави, що знаходить закріплення в ст. 1 Конституції України, потребує інтегративного аналізу система засад правової держави, та принципів правосуддя. Цим проблемам приділяється слухна увага вчених-правників [1-5]. Але існуючі публікації не вичерпують всю складну проблему, а швидше утворюють фундаментальну базу для подальшого її дослідження.

До системи засад правової держави в сучасній науковій літературі відносяться такі фундаментальні ідеї як верховенство права, рівність людини і громадянина перед законом і судом, розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову, відповідальності держави перед людиною тощо.

Інтегративний аналіз чинного законодавства України, міжнародних правових актів та доктринальних здобутків сучасної правничої науки показує, що окрім вищезазначених фундаментальних засад правової

держави, до системи засад права, взагалі, та принципів правосуддя, зокрема, *мають відноситись* також такі ідеї-принципи як людяність, презумпції добропорядності людини, недопустимість звуження існуючих прав і свобод людини.

Забезпечення балансу приватних і публічних інтересів в державі потребує інтегративного осмислення діючого в синергетичній єдності з верховенством права інших принципів права, розгляду ідеї людяності.

Принцип людяності визнається апіорі як моральний аспект гуманного ставлення до людини, як найвищої цивілізаційної цінності в суспільстві та державі. Цей принцип в окремих його аспектах знаходить закріплення в міжнародних правових актах та нормах національного законодавства, рішеннях Європейського суду з прав людини. Зокрема у Конвенції з прав людини визначається: «Нікого не може бути піддано катуванню або **нелюдському** чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню» (ст. 3); «Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані» (ст. 4).

Доктринальною ідеєю людяності пронизана значна частина норм Конституції України. Вона розкривається у ст. 3, 8, 13, 14, нормах присвяченим основам стандарту прав і свобод людини (ст. 21-64), ст. 69-74 та в інших нормах Основного закону.

Зокрема, ст. 28 Конституції України визначає: «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, **нелюдському** або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям».

ЄСПЛ у справі «Савіцький проти України» (заява № 38773/05, рішення від 26.07.2012) Європейський суд виніс рішення про виплату найбільшої суми компенсації моральної шкоди, яка коли-небудь призначалася громадянину України, зобов'язавши державу виплатити 154 тис. євро Богдану Савіцькому, який скаржився на жорстоке **нелюдське** поводження з боку співробітників правоохоронних органів. ЄСПЛ час від часу констатує прояви нелюдських умов тримання підозрюваних під вартою.

Реалізація засади людяності реалізується через закріплення заборон порушень міжнародного гуманітарного права та встановлення відповідальності за злочини проти людяності.

Характерно, що в Римському статуті Міжнародного кримінального суду в аспектах юрисдикції Суду формується концепт: «Злочин проти людяності», в який вкладається будь-яке з діянь, які вчиняються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, і такий напад вчиняється усвідомлено: а) вбивство; б) винищення; в) оборнення в рабство; г) депортація або насильницьке переміщення населення; д) ув'язнення

або інше жорстке позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права; е) катування, тощо.

Людяність може розглядатись як реалізація більш широкої за змістом ідеї людиноцентризму.

Людиноцентризм (лат. "homo" – "людина", і "centrum" – "центр") – стратегія державотворення для формування сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини та реалізації її творчого потенціалу.

Логічно буде розглядати людиноцентризм саме як стратегічний напрямок державотворення, як засаду розбудови і організації діяльності органів влади і місцевого самоврядування, а людяність розкривати як загально правовий принцип, як принцип діяльності усіх гілок влади, взагалі, і судової влади, зокрема.

Людяність – моральна засада відношення до людини, яка будучи елементом природного права, має стати доктринальною основою та основним принципом правничої демократії, громадського суспільства та цивілізаційного державотворення, принципом правової держави та діяльності судових і правоохоронних органів.

Людяність, як інтегративна гуманістична ідея природного права, в правовому вимірі визначаючи людину як найвищу соціальну та юридичну цінність, стає однією з важливих засад правової держави, принципом діяльності судових і правоохоронних органів, потребує закріплення, як в Конституції України, так і в законодавчих актах щодо діяльності слідчих, судових та правоохоронних органів.

Людяність означає, по-перше, забезпечення цивілізаційного існування людини, як феномена суспільства, з гідними умовами життя; *по-друге*, гуманне відношення до людини, сприяння її розвитку, реалізації її позитивних якостей, здібностей і творчого потенціалу; *по-третє*, недопустимість дій, що принижують честь і гідність кожної людини (зневаги, образ, цькування, погроз, насильства тощо); *по-четверте*, недопустимість щодо людини агресії, геноциду, жорстокого поводження, порушення норм міжнародного гуманітарного права; *по-п'яте*, заборона будь-яких проявів тортур, катування, утримування особи в нелюдських умовах існування чи тримання під вартою; *по-шосте*, гарантованість ефективного судового захисту людського поводження з людиною, забезпечення невідворотності покарання за злочини проти людяності.

Влада і суспільство несуть обов'язок формування на основі принципу людяності системи правовідносин в найбільшій мірі сприятливих для всебічного розвитку людини, реалізації її прав, свобод, позитивного характеру знань, умінь, здатностей та творчого потенціалу. Зміцнення гарантій такого підходу в певній сфері сприятиме удосконалення моделі судочинства.

З урахуванням необхідності подальшого збалансування приватних і публічних інтересів у сфері правосуддя, гармонізації національного законодавства та міжнародних стандартів і системи природних прав і свобод людини, потребує розвитку доктринальна модель принципів та процесуальна форма судочинства.

Література:

1. Андрущенко О. П. Права людини на перехресті цивілізацій: концептуалізація, методологія та футурологія: монографія. Харків: Право, 2025. 208 с. ISBN 978-617-8602-13-0
2. Нариси до судового права: монографія / за заг. ред. О. З. Хотинської-Нор. Київ: ВД «Дакор», 2024. 504 с. ISBN 978-617-8066-87-1
3. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Х.: Право, 2008. 240 с.
4. Тертишник В. Конституція України. Науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2024. 486 с. ISBN 978-617-566-844-3
5. Щербанюк О. Становлення концепції судового права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2015. Випуск 32. Том. 1. С. 157-160.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-30>

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Улянченко Юрій Олександрович

*викладач кафедри конституційного права,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Вступ. Захист прав людини є важливою складовою державної політики, оскільки це гарантує свободи та права громадян. У сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації процеси захисту прав людини набувають особливої важливості. Україна, як демократична держава, зобов'язана не лише дотримуватися міжнародних норм у сфері прав людини, але й створювати ефективні внутрішні механізми захисту [3]. Оскільки порушення прав людини може мати серйозні наслідки для стабільності суспільства, важливо зрозуміти, як саме реалізуються ці механізми та яка їх ефективність.